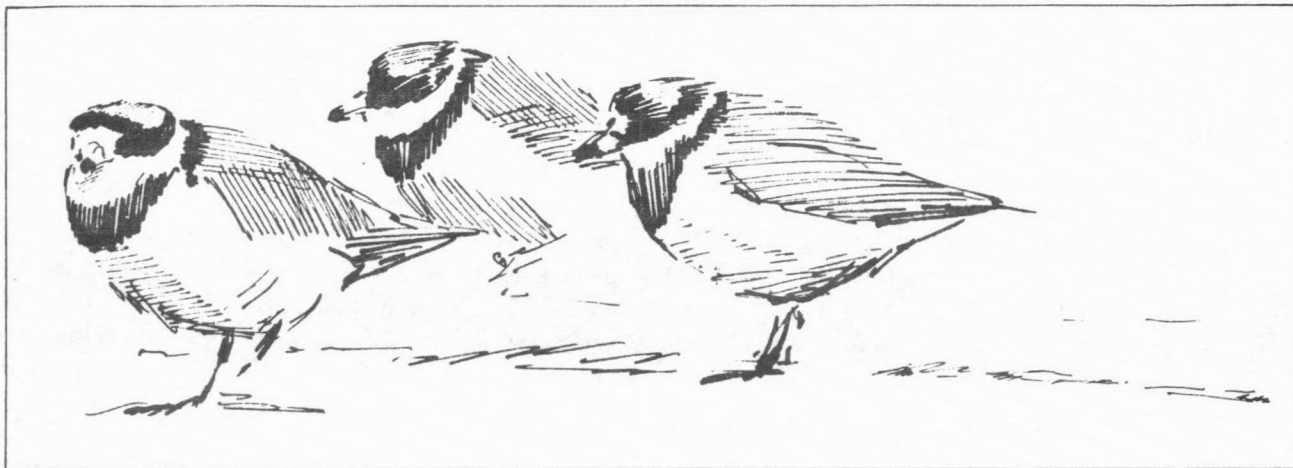

Broedvogelinventarisatie van Kluut, plevieren, meeuwen en sterns in Groningen in 1988

Kees Koffijberg en Klaas van Dijk

Inleiding

In 1987 is in de provincie Groningen een onderzoek gestart, dat tot doel heeft de broedvogelontwikkeling op lange termijn te volgen van kluut, plevieren, meeuwen en sterns (Van Dijk et al. 1988). Deze inventarisaties vinden plaats in het kader van het Bijzondere Soorten Projekt (BSP) van SOVON, en worden gekoördineerd door de Werkgroep Koloniebroedvogels. In dit artikel worden de resultaten gepresenteerd van het seizoen 1988.

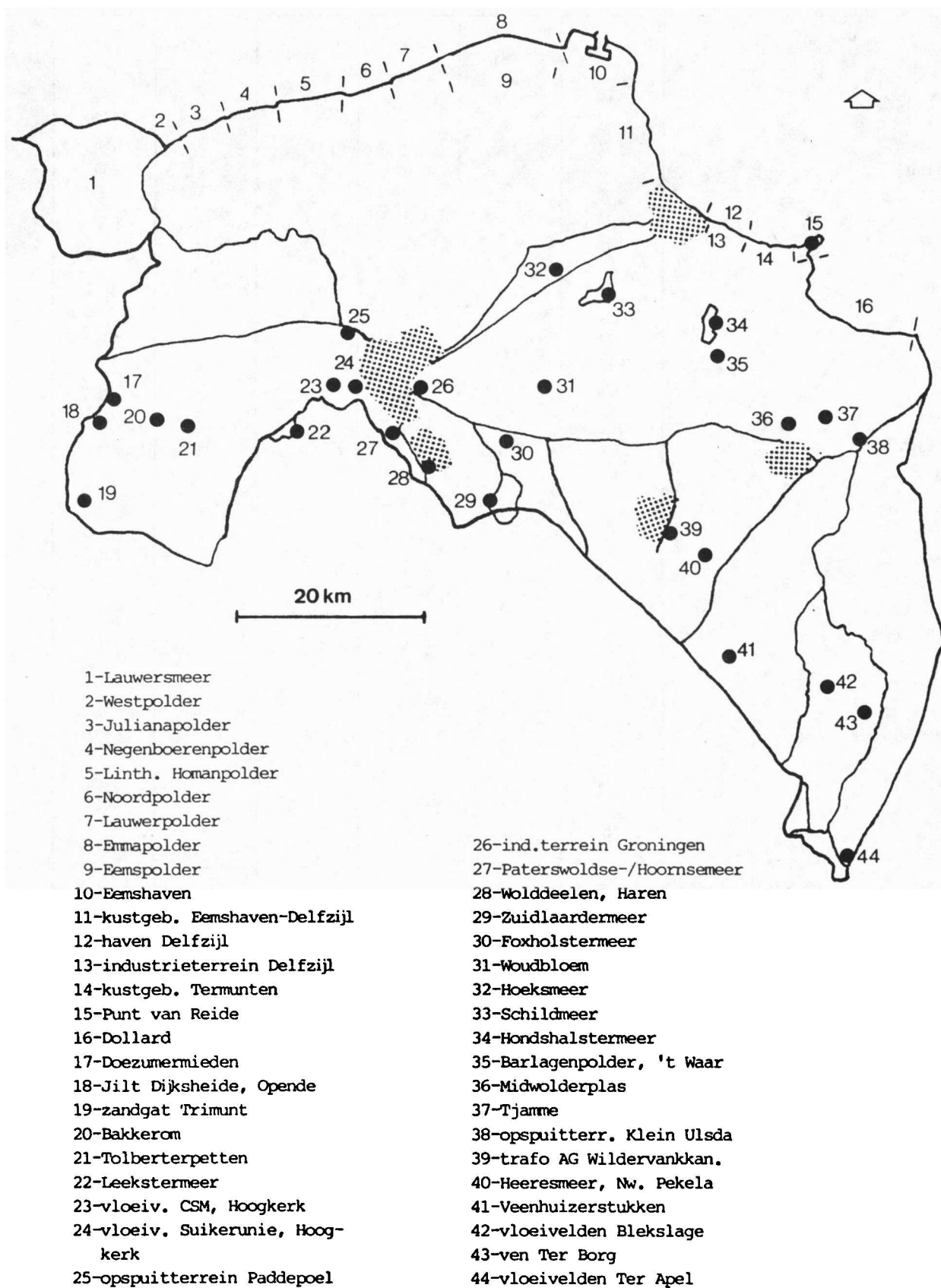
Methode

In het verslag over 1987 is reeds ingegaan op de gevolgde werkwijze, zodat hier wordt volstaan met de hoofdlijnen. De inventarisaties zijn op gestandaardiseerde wijze uitgevoerd, in de meeste gevallen konform de richtlijnen van het BSP (SOVON & CBS 1986); zie ook Hustings et al. (1985) voor achtergrondinformatie. Deels gaat het om reeds langer lopende tellingen (SBB terreinen, Lauwersmeer, overig BSP onderzoek) en deels om speciaal in het kader van het kolonievogelprojekt opgezette inventarisaties (Noordkust,

Eems-Dollard regio, diverse terreinen in het binnenland). Daarnaast is (telefonisch) veel los materiaal verzameld van ter plaatse goed bekende vogelaars. In de Dollard is slechts een éénmalige inventarisatie uitgevoerd (eind mei). Bij de interpretatie van de gegevens is uitgegaan van de maxima per (deel)gebied. De Noordkust is hiervoor opgedeeld in 8 deelgebieden: Westpolder, Julianapolder, Negenboerenpolder, Linthorst Homanpolder, Noordpolder, Lauwerpolder, Emmapolder en Eemspolder. Bij de uitwerking van kluut is ook gekeken naar eventuele uitwisseling tussen binnen- en buitendijks (zie ook Engelmoer & Blomert 1985).

Alle terreinen die van potentieel belang zijn voor de onderzochte soorten, en die in 1988 zijn geïnventariseerd, zijn weergegeven in figuur 1. De depots langs het Eemskanaal en Van Starckenborghkanaal zijn niet opgenomen, daar deze gebieden op dit moment niet meer geschikt zijn voor de geïnventariseerde soorten (med. Meinte v.d. Velde, Prov. Waterstaat). Voor vrijwel alle soorten is de dekking compleet. Vooral kleine plevier, en mogelijk ook kokmeeuw en visdief, kunnen her en der in het binnenland zijn gemist. Dit zal het beeld echter nauwelijks beïnvloeden.

fig. 1. Telgebieden

gebied	Kluut	Kleine Plevier	Bontbek-plevier	Strand-plevier	Dwergmeeuw	Kokmeeuw
Westpolder	50	-	-	-	-	513
Julianapolder	128	-	-	-	-	1428
Negenboerenpolder	615	-	-	-	-	3285
Linthorst Homanpolder	432	-	-	-	-	1430
Noordpolder	457	-	-	-	-	1685
Lauerpolder	41	-	-	-	-	2397
Emmapolder	30	-	-	-	-	-
Eemspolder	26	-	-	-	-	-
totaal Noordkust	1779	-	-	-	-	10 738
Eemshaven	11	-	5	-	-	4
haven Delfzijl	3	-	5	1	-	-
ind. terrein Delfzijl	101	2	3	-	-	1352
Punt van Reide	1	-	-	-	-	48
Dollard	198	3	6	-	-	192
Lauwersmeer	261	10	7	4	28	2477
TOTAAL KUSTGEBIED	2354	15	26	5	28	14 811
Jilt Dijkshede, Opende	-	-	-	-	-	48
zandgat Trimunt	-	1	-	-	-	-
Bakkerom	-	-	-	-	-	-
vloevelden CSM, Hoogkerk	5	3-4	-	-	-	130
vloevelden Suikerunie, Hoogkerk	-	2	-	-	-	182
Paddepoel (opspuiterrein)	-	2-3	-	-	-	-
Paterswoldsemeer eo.	-	1	-	-	-	-
Wolddeelen	-	-	-	-	-	-
industrieterrein Groningen	-	1	-	-	-	-
Zuidlaardermeer	-	-	-	-	-	60
Ae's, Woudbloem	-	-	-	-	-	-
Hoeksmeer	-	1	-	-	-	-
Hondshalstermeer	2	-	-	-	-	1210
Barlagenpolder, 't Waar	-	-	-	-	-	-
De Tjamme	60-70	2	-	-	-	400
Midwolderplas	-	1	-	-	-	-
Klein Ulsda (opspuiterrein)	5	2	-	-	-	-
trafo AG, Wildervankkan., Veendam	-	1-2	-	-	-	-
Veenhuizerstukken	-	-	-	-	-	-
vloevelden Blekslage	-	3	-	-	-	22
ven Ter Borg	-	-	-	-	-	3
vloevelden Ter Apel	-	-	-	-	-	315
Foxholstermeer (opspuiterrein)	-	6	-	-	-	-
TOTAAL BINNENLAND	72-82	26-29	-	-	-	2370
TOTAAL ALLE GEBIEDEN	2426-2436	41-44	26	5	28	17 181

tabel 1 A/B. Aantal paren
koloniebroedvogels in
Groningen in 1988

gebied	Stormmeeuw	Kleine Mantelmeeuw	Zilvermeeuw	Visdief	Noordse Stern	Zwarte Stern
Westpolder	-	-	-	36	-	-
Julianapolder	-	-	-	53	25	-
Negenboerenpolder	-	-	-	25	1	-
Linthorst Homanpolder	-	-	1	35	-	-
Noordpolder	-	-	-	23	2	-
Lauwerpolder	-	-	-	138	2	-
Emmapolder	-	-	-	-	-	-
Eemspolder	-	-	-	-	-	-
totaal Noordkust	-	-	1	310	30	-
Eemshaven	-	-	-	-	23	-
haven Delfzijl	-	-	1	2	-	-
ind. terrein Delfzijl	-	3	136	69	-	-
Punt van Reide	2	-	-	146	-	-
Dollard	-	-	-	-	-	-
Lauwersmeer	-	32	410	101	89	-
TOTAAL KUSTGEBIED	2	35	548	628	142	-
Jilt Dijkshede, Opende	-	-	-	-	-	-
zandgat Trimunt	-	-	-	2	-	-
Bakkerom	-	-	-	-	-	6
vloeiervelden CSM, Hoogkerk	-	-	-	13	-	-
vloeiervelden Suikerunie, Hoogkerk	-	-	-	21	-	-
Paddepoel (opspuitterrein)	-	-	-	-	-	-
Paterswoldsemeer eo.	-	-	-	-	-	-
Woldeelen	-	-	-	1	-	-
industrieterrein Groningen	-	-	-	-	-	-
Zuidlaardermeer	-	-	-	-	-	-
Ae's, Woudbloem	-	-	-	4	-	-
Hoeksmeer	-	-	-	-	-	-
Hondshalstermeer	-	-	-	18	-	-
Barlagenpolder, 't Waar	-	-	-	1	-	-
De Tjamme	-	-	-	18	-	-
Midwolderplas	-	-	-	-	-	-
Klein Ulsda (opspuitterrein)	-	-	-	1	-	-
trafo AG. Wildervankkan., Veendam	-	-	-	4	-	-
Veenhuizerstukken	-	-	-	-	-	6
vloeiervelden Blekslage	-	-	-	2	-	5
ven Ter Borg	-	-	-	-	-	-
vloeiervelden Ter Apel	-	-	-	-	-	12
Foxholstermeer (opspuitterrein)	-	-	-	30	-	-
TOTAAL BINNENLAND	-	-	-	115	-	29
TOTAAL ALLE GEBIEDEN	2	35	548	743	142	29

Resultaten

De resultaten zijn weergegeven in tabel 1. Dwergsterns werden niet als broedvogel vastgesteld. De belangrijkste soorten worden hieronder kort besproken:

Kluut

Totaal werden 2426-2436 paar kluten geteld, voornamelijk in het kustgebied. De grootste aantallen huizen langs de Noordkust (1779 paar), met name bij de Negenboerenpolder, Linthorst Homanpolder en Noordpolder. Andere belangrijke gebieden zijn de Lauwersmeer (261 paar), Dollard (198 paar) en het industrieterrein bij Delfzijl (101 paar). In het binnenland werden vrijwel alle kluten waargenomen in de Tjamme (60-70 paar).

Langs de Noordkust werden 377 paar (21%) binnendijs aangetroffen (tabel 2). Deze vogels zaten deels bij een plas in de Noordpolder, die is ontstaan na de dijkverzwaring (182 paar). Het andere deel (195 paar) zat op bouwland. Van 146 paar is informatie beschikbaar over het gewas waarin de territoria waren gevestigd: bieten 70%, zomergraan 20%, erwten 7% en wortels 3%. In de Dollard werd, evenals in 1987, een hoger aandeel binnendijs broedende kluten vastgesteld (41% in 1988, 60% in 1987). Hier zaten de kluten vrijwel uitsluitend in bieten (93%), en voorts op braakliggende akkers (6%) en in veldbonen (1%). De jongen van

Westpolder	1
Julianapolder	18
Negenboerenpolder	12
Linthorst Homanpolder	18
Noordpolder	246
Lauwerpolder	27
Emmapolder	29
Eemspolder	26
totaal	377

tabel 2. Aantal paren binnendijs broedende kluten langs de Noordkust in 1988

de nesten die wel uitkomen blijven bij hun tocht naar het wad vaak steken in de dijksloot. De beschoeiing waarvan veel sloten zijn voorzien, blijkt voor de jonge kluten een onoverkomelijke barrière.

Kleine plevier

Van deze soort werden 41-44 paar vastgesteld. Het gebied met de meeste kleine plevieren is de Lauwersmeer (10 paar). Vooral in het binnenland liggen verscheidene terreinen waar één of enkele paren broeden. Het gaat hier meestal om opspuiterreinen/depots (14-15 paar) en vloeivelden (8-9 paar).

Bontbekplevier

Bontbekplevieren werden uitsluitend gevonden in het kustgebied. Verspreid over diverse plaatsen werden 26 paar geteld. De meeste vogels broeden op buitendijkse zandstranden (Eemshaven, haven Delfzijl, polder Breebaart-Dollard; in totaal 6 paar) en op industrieterreinen (Eemshaven, Delfzijl; in totaal 12 paar). In de Johannes Kerkhovenpolder (Dollard) werd 1 territorium vastgesteld op binnendijs gelegen slootbagger.

Kokmeeuw

Met een totaal van 17 181 paar is deze soort veruit de talrijkste koloniebroedvogel. Het merendeel broedt langs de kust (14 811 paar), vooral op de kwelders van de Noordkust (10 738 paar). De belangrijkste gebieden zijn hier de Negenboerenpolder en de Lauwerpolder. Andere belangrijke terreinen in het kustgebied zijn de Lauwersmeer (2477 paar) en het industrieterrein bij Delfzijl (1352 paar). Opmerkelijk weinig kokmeeuwen werden geteld in de Dollard (192 paar). In het binnenland (totaal 2370 paar) zit het grootste deel in natuurgebieden (Hondshals-termeer, De Tjamme) en op vloeivelden.

Zilvermeeuw

Zilvermeeuwen werden gemeld uit de Lauwersmeer (410 paar), het industrieterrein bij Delfzijl (137 paar) en de Linthorst Homanpolder (1 paar). In een deel van de kolonies bij Delfzijl werden, evenals in 1987, de eieren geraapt. Op het totaal aantal paren in dit gebied bleek dit geen effect te hebben: er vond een toename plaats van 116 paar in 1987 naar 137 paar in 1988.

Visdief

Totaal werden 743 paar visdiefjes geteld, deels langs de kust (628 paar) en deels in het binnenland (115 paar). Het belangrijkste bolwerk in het kustgebied is de Punt van Reide (146 paar). Op de kwelders van de Noordkust broeden totaal 310 paar. Belangrijke gebieden zijn hier de Julianapolder en de Lauwerpolder. In het binnenland zijn de voornaamste kolonies gelegen in natuurgebieden (Hondhalstermeer, De Tjamme) en op vloeivelden. De grootste kolonie was evenwel gevestigd op een opspuitterrein bij het Foxholstermeer (30 paar). Het vermoeden bestaat dat in ieder geval langs de kust de soort is onderteld. Hier wordt geteld volgens de 'turfmethode': volwassen vogels tellen en delen door 2. Soms blijkt echter dat niet beide vogels bij het nest aanwezig zijn.

Noordse stern

De noordse stern werd uitsluitend langs de kust opgemerkt. De grootste aantallen werden geteld in de Lauwersmeer (89 paar). Langs de Noordkust werden 30 paar aangetroffen, waarvan 25 in één kolonie voor de Julianapolder. In de Eemshaven werden 23 paar geregistreerd. Het aantal langs de Noordkust is deels gebaseerd op nestvondsten, buiten de eigenlijke inventarisaties om (Julianapolder, 25 paar). Ook deze soort blijkt dus bij het inventariseren onderteld te worden.

Diskussie

In het verslag over 1987 is al gewezen op het belang van verschillende gebieden binnen de provincie voor kluut, meeuwen en sterns. Landelijk gezien zijn kluut ($\pm 25\%$ van de Nederlandse populatie, SOVON 1987) en dwergmeeuw (gehele Nederlandse populatie in de Lauwersmeer, SOVON 1987) de belangrijkste soorten. De inventarisaties in 1988 bevestigen dit beeld. Vergeleken met 1987 zijn bij sommige soorten behoorlijke aantalsveranderingen opgetreden (tabel 3). De kleine plevier is duidelijk toegenomen (+34%). Dwergmeeuw (-24%), kokmeeuw (-30%) en zwarte stern (-30%) zijn flink in aantal achteruitgegaan. De meeste

soort	tot. 1987	tot. 1988	% verandering
kluut	2475	2426-2436	-1
kleine plevier	27-29	41-44	+34
bontbekplevier	28	26	-7
strandplevier	6-7	5	-
dwergmeeuw	37	28	-24
kokmeeuw	24 650	14 181	-30
stormmeeuw	2	2	-
kl. mantelmeeuw	37	35	-5
zilvermeeuw	572	548	-4
visdief	782-796*	743	-6
noordse stern	125-127	142	+11
zwarte stern	41-42	29	-30

tabel 3. Totalen koloniebroedvogels in Groningen in 1987 en 1988. Tevens is de procentuele verandering tussen beide jaren weergegeven.

*)Zie bijlage.

andere soorten suggereren een geringe afname. Deze valt echter binnen de marges van betrouwbaarheid, zodat hier verder geen konklusies aan kunnen worden verbonden.

De aantallen kluten zijn vrijwel gelijk aan 1987. Langs de Noordkust zijn de aantallen iets toegenomen (van 1748 paar naar 1779 paar). De verdeling over de verschillende deelgebieden kwam ongeveer overeen met 1987. Het aandeel binnendijks broedende kluten lag eveneens in dezelfde orde van grootte. In de Dollard zette de in 1987 gesignaleerde achteruitgang zich onverminderd voort, van 356 paar naar 198 paar (-44%). Hiervan zaten nog maar 117 paar op de kwelders. De overige vogels zaten op bouwland, binnendijks.

Bij kleine plevier en dwergmeeuw lijken de aantalsveranderingen binnen de normale fluktuaties van de broedpopulatie te vallen. Kleine plevieren zijn sterk afhankelijk van allerlei graaf- en baggeractiviteiten. Op deze wijze kwamen in 1988 verschillende nieuwe broedplaatsen tot stand. De afname van de zwarte stern stemt overeen met het landelijke beeld voor de afgelopen jaren (SOVON 1987).

De afname van de kokmeeuw manifesteerde zich in bijna alle gebieden, maar vooral in de Dollard (-82%) en in het binnenland (-57%). Langs de Noordkust bedroeg de afname 20%; in de Lauwersmeer 27%. In vergelijking met 1983 (Van Scharenburg 1985) nam het aantal langs de Noordkust af met 31%. De aantalsontwikkeling is hier echter nogal verschillend per deelgebied, hetgeen verband houdt met de dynamiek van buitendijkse terreinen. Voor de hele provincie is de soort ten opzichte van de periode 1980-84 (schatting 38 000 paar, med. Kees van Scharenburg) met meer dan de helft (55%) afgenomen. De oorzaken hiervoor zijn onduidelijk, al is in een aantal gebieden wel een verklaring voorhanden. Zo heeft de steeds voortschrijdende vegetatiesuccessie in de Lauwersmeer ervoor gezorgd dat dit gebied steeds meer zijn pionierkarakter verliest (Altenburg et al.

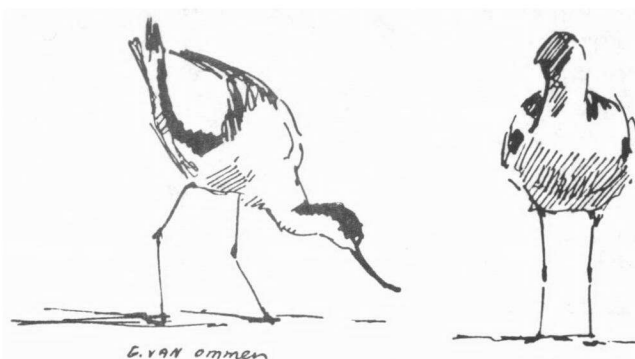
1985). Hetzelfde verschijnsel speelt in de Dollard, waar door verminderde begrazing, de korte grazige vegetatie op veel plaatsen is veranderd in hoge vegetatie (zeeasters). Zowel voor kokmeeuw als voor kluut is dit ongeschikt broedbiotoop.

In 1989 zal voor het derde achtereenvolgende jaar een inventarisatie van kluten, plevieren, meeuwen en sterns plaatsvinden. Vogelaars die van deze soorten broedgevallen waarnemen, worden verzocht contact op te nemen met ondergetekenden. Dit geldt ook voor mensen die nog gegevens uit 1988 bezitten, die niet in dit verslag zijn verwerkt.

Dankwoord

Alle terreineigenaren worden bedankt voor toestemming hun gebieden te betreden.

Aan de tellingen werkten mee: Erik-Jan Alblas, Mark Bakker, Nico Beemster (RIJP), Andries Berghuis, Roelof Blaauw (SBB), Egge Boerma, Kees Borrius, André Boven, Marko Deenik, Klaas van Dijk, Henk Dijkstra, Jan Glas, S. Hemminga, Ab Hummel, Henk Hut (SBB), Henk van der Jeugd, Alco van Klinken, Emo Klunder, Kees Koffijberg, Klaas Koopman, Henk van Leeuwen, Jan Loots, Jeroen Niezen, Bart-Jan Prak, Fred Prak, Kees van Scharenburg (PPD), Loek Scholtens, Jans Sikkens, Pieter Tepper, Peter Venema, Berend Voslamber, Nico de Vries (SBB), Ingrid Vroom en Wim Woudman. Financiële steun werd verkregen van de provincie Groningen.

Literatuur

Altenburg, W., Beemster, N., Van Dijk, K., Esselink, P., Prop, D. Visser, H., 1985. Ontwikkeling van de broedvogelbevolking van het Lauwersmeer in 1978-83. Limosa: 58: 149-161.

Van Dijk, K., Koffijberg, H. & Koffijberg, K., 1988. Broedvogel-inventarisatie van kluut, plevieren, meeuwen en sterns in Groningen in 1987. De Grauwe Gors 16 (2): 7-15.

Engelmoer, M. & Blomert, A.M., 1985. Broedbiologie van de Kluut langs de Friese Waddenkust, seizoen 1983. RIJP-rapport 39 cbw/Lelystad.

Hustings, M.F.H., Kwak, R.G.M., Opdam, P.F.M. & Reijnen, M.J.S.M., 1985. Vogelinventarisatie. Achtergronden, richtlijnen en verslaglegging. Pudoc/Wageningen, Vogelbescherming/Zeist.

Van Scharenburg, K., 1985. Broedvogels van de noordelijke kwelders. De Grauwe Gors 13 (3): 6-11.

SOVON & CBS, 1986. Handleiding BSP Bijzondere Soorten Project (broedvogels).

SOVON, 1987. Atlas van de Nederlandse Vogels. SOVON/Arnhem.

Dit is mededeling 2 van de Werkgroep Koloniebroedvogels.

Kees Koffijberg
Uiteinderweg 2
9905 RG Holwierde
(05960) 2 20 21

Klaas van Dijk
Vermeerstraat 48
9718 SN Groningen
(050) 18 29 24

BIJLAGE:

Korrekities op het verslag over 1987 (Grauwe Gors 16 (2): 7-15)

tabel 2 (blz. 11):

Bij visdief toevoegen: Foxholstermeer 10-20 paar. Gebied 20 (vloeivelden Suikerunie) 15 paar, in plaats van 11.

tabel 3 (blz. 12):

Bij visdief: totaal binnenland 94-108 paar; totaal 782-796 paar.

BIJLAGE:

Korrekities op het verslag over 1987
(Grauwe Gors 16 (2): 7-15)

tabel 2 (blz. 11):

Bij visdief toevoegen: Foxholstermeer 10-20 paar. Gebied 20 (vloeivelden Suikerunie) 15 paar, in plaats van 11.

tabel 3 (blz. 12):

Bij visdief: totaal binnenland
94-108 paar; totaal 782-796 paar.